

## ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԱԲԱՆԴՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՖԵՍԻՆԻԱՏ ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Կնոջ հարգին քրիստոնեական պատասխան մեզի համար կր կայանայ Աստուածածնի նախատիպարին մէջ»: [*La Mère de Dieu, Études sur l'Assomption et sur l'image de la Très-Sainte Mère de Dieu*, Antélias, 1995].

Աստուածարանութիւնը միայն *Խորհուրդը*, այսինքն Անճանաչելին չի պեղեր. ան մարդկային գոյութեան շօշափելի գեղեցիկներուն վրայ միշտ կ'արձարծուի: Այդ գեղեցիկները պեղելով, ան իր հարցումներուն պատասխաններուն մասամբ միայն կը հասնի: Արդարեւ, ան իր ամբողջ ուժականութիւնը եւ իրականութիւնը կ'առնէ «փորձառութեան դաշտ»էն:

Այս խմտատու ընկերային հարցը աստուածարանութեան օտար նիւթ մըն է: «Կնոջ հարցին քրիստոնեական պատասխանը», օրինակ, ծնունդ կ'առնէ ընկերամշակութային իրականութենէն, ուր կ'ընդ կը գտնուի գանազան ընկերութիւններու մէջ: Այս պատասխանը

միակը չէ, ուրիշ պատասխաններու հետ կը գոյակցի, բայց թէ՛ Արարչութեան աստուածարանութեան եւ թէ՛ Փրկութեան աստուածարանութեան հետ կ'առնչուի:

Բայց զանոնք ուսումնասիրելէ առաջ, պէտք է յստակացնել «կնոջ հարց»ը արտայայտութիւնը, տեսնելու համար թէ «քրիստոնէական պատասխան»ը ինչպէ՞ս կը տրուի: Մանաւանդ որ քրիստոնէական մտածողութիւնը տեսնուողէս կը հաստատէ թէ այդ պատասխանը ամբողջական եւ վերջնական է Մարիամի անձին մէջ, որ այնուհետեւ կնոջական անձի «նախատիւպար»ը կը սեպուի: Պէտք է ուրեմն տեսնել թէ ի՞նչ չափով շօշափելի կ'ընէ Մարիամի «նախատիւպար»ին հետ աղերս ունի, եւ ինչպէ՞ս Մարիամ՝ կնոջ «նախատիւպար»ը իրական կ'ընէ մը կը մնայ եւ աստուգեւական ու խոչալական կ'ընէ մը չի դառնար:

Այս զարդացումներէն պէտք է երեւան դայ թէ «կնոջ հարց»ը մարդկութեան մէկ «ստորոգութեան» հարցը չէ միայն, այլ թէ այս հարցումին մէջ կը ներառուին մարդկային անձին — այր եւ կին —, ինչպէս եւ այրին եւ կնոջ, կնոջ եւ այրին հասարակաց կոչումին հարցերը:

#### Ա) «ԿՆՈՋ ՀԱՐՅԸ»

«Հարց» բառը աւելի կը յղէ ընկերային եւ պատմական կացութիւններուն շօշափելի շրջադիմին, եւ ոչ թէ մարդարանութեան կամ աստուածարանութեան: Բայց երբ աւելի ուշ կ'ըսենք թէ ան իր լուծումը կը գտնէ Վերափոխման Կոյսին անձին մէջ իբրեւ լրացած նախատիւպար, հարցին վերլուծումը աստուածարանութեան մէջ կը յուսարձակուի: Բայց սկիզբը հարցը ընկերային, մշակութային, արհեստի, բարոյադիտական, եւ այլն նկարագիր ունի, եւ ոչ թէ զուտ աստուածարանական մտածողութեան յատուկ է: «Կնոջ հարց»ը

աստուածարանութեան մէջ կը մտնէ միայն որովհետեւ ընկերային, արհեստի, եւայլն հարցը կը պարտադրէ աստուածարաններու իր մասին մինչ այդ ունեցած տեսութիւնները վերանայիլ:

Այս պատճառով ալ, փստահարար, ինչ որ «Ֆեմինիստ աստուածարանութիւն» կը կոչենք՝ սկիզբը «կնոջ աստուածարանութիւն» մը չէ, այլ «անոր ազատագրումին աստուածարանութիւնը»: «Հարց» բառը սկզբնաբար «ազատագրում»ի այս եզրին մէջ կը ներառուի: Այս իրական կեանքին կապուած, ոչ հայեցողական նկարագիրը միշտ կայ, եւ հարցը աստուածարանական դառնալու համար երբեմն իր շօշափելի կողմը կը կորսնցնէ մասամբ: Եւ եթէ հարցը ընկերային կամ մշակութային դեմքի վրայ դնենք, ան այլին հետ հաւասարութեան կամ «հայրապետ»ին դէմ մղուող պայքարի մը կրնայ վերածուիլ. բան մը որ միայն օրէնքով կը ստացուի, եւ որ կնոջ հարցը այլին դէմ մղուած պայքարի մը կը վերածէ:

Հոս դրուած հարցու մը հետեւ ետին է. «կնոջ հարցը» ի՞նչ ընութիւն ունի, այսինքն հարցնելը թէ «կինը ի՞նչն է խնդիր արծարծողը» կամ թէ այդ հարցումը կնոջ անձին եւ դերին մէջ կ'արծարծուի: Ա) բաժինը սահմանուած է գտնելու այս առաջին հարցու մին պատասխանը:

## ա) Որո՞նք են խնդրին եզրերը

### 1) Խնդրին եզրերը ամբողջ ընկերութեան մէջ

Ըսել «կնոջ հարցը», չի նշանակեր խօսիլ հարցի մը մասին, որ միայն իրեն կը վերաբերի, այլ խօսիլ կնոջ հարցին մասին ընկերութեան մէջ. ուրեմն հարց մը որ «ընկերային շուրջ դերակատարներուն» կը վերաբերի, ըլլան անոնք հրապարակային, մշակութային, կրօնական, յատուկ, ընտանեկան թէ անհատական, եւայլն:

Այս խմատում, «Կնոջ հարցը» աչքին հարցն ալ չէ, թէ եւ անոր յարաբերարար եւ կնոջ հետ իր յարաբերութեան մէջ դոյտ թիւն ունի: Այս ընկերային ազդակներէն իրաքանչիս ըր խնդրոյ տաարկայ է երբ անհատատութեան վիճակները (վարձատրութիւն, ժամանակի սահմանում, գործի ընտրութիւն, նաեւ աւելի մարդկային հարցեր. ամուսինին ընտրութիւնը, դատաւարակութեան իրաւունք, եւ այլն) կը ձաղկուին: Այն տաեն «Կնոջ հարցը» կրնորութեամբ հարցը կը դառնայ, ընկերութեան մէջ ներմուծում եւ ընդունուած իդական անձին հարցը:

Ճիշդ է որ այս հարցը թէ եւ որոշակի է, բայց նաեւ ընդհանրական է եւ ընկերարանական հիմերը վիճարկումի կ'ենթարկէ ընկերութիւններու մէջ, ուր կրնոր հինէն ի վեր «պեղեցիկ պէտքէր ըլլար եւ պէտքէր լսէր» եւ ուր հիմա ան խօսելու եւ ազատակամութեամբ շարժելու իրաւունքը կ'ուղէ ունենալ: Այս իրարանցումին մէջ է որ «Կնոջ հարցը» պատմականօրէն կը դրուի, այնքան լիբրաւ, որ երբեմն յեղափոխական կը թուի ըլլալ: Մենք չենք ուզեր անոր շարժառիթները թուել, բաւական է լսել թէ թեքնիք, բժշկական, փոխատուութիւններու եւ հաղորդակցութիւններու արագ զարգացումը ընկերային եւ մշակութային պարզացում մը տուած է, ուր եւ ուրիշ բազմակի հարցերու կողքին «Կնոջ հարցը» կը տեղադրուի:

Բայց եւ այնպէս հոս, հարցին ընդհանուր շրջադիւր սահմանիէ ետք, պէտք է նաեւ դոյն իրեն յատուկ շրջադիւր մը մէջ տեղադրենք. քրիստոնէական աւանդութիւն եւ Ֆեմինիստ աստուածարանութիւն: Ուրեմն հարցը պէտք է յատակացնել Եկեղեցիի ծիրէն ներս:

Ինչ որ ընկերութեան ընդհանուր մակարդակին նշմարելի է, անոր մէջ գանուոյ փոքրիկ միաւորներուն մէջ ալ ճիշդ է նկատել: Արդ, «ոչ ոք կրնայ ժխտել. արական մասը գերակշռող եւ չափազանցուած է Եկեղե-

ցինհերուն մեծամասնութեան կեանքին մէջ»<sup>1</sup>: Յեմիր-նիստ պահանջները այս իրերու դրու թեւեւ ծնունդ կ'առնեն: Սակայն այս պահանջաւորութիւնը չոր հարցումէ մը կամ նկատարողութեան մը չի բխիր, ան ոչ միայն պայքարող է, այլ նաեւ հիմեր ու նիւրնկերարանութեան, աստուածաբանութեան, եւ այլն մէջ եւ թուական տուեալներով ալ կ'արդարացուի:

«Վաթիստ նախան թուականներու տարալին, կնոջ ազատագրութեան շարժում մը կնոջական կացութեան մասին հարցումներ կր սկսի բնել»<sup>2</sup>: Ուրեմն կնոջ հարցը ինքնաճանաչումի խնդիր է, որ, արժարժութեամբ, ճանչցուելու իրաւունքի մը վերածումած է. այս ձեւով, ան աւելի ինքնութեան մը պահանջն է քան թէ դերի մը: Այսպիսով ալ ան աստուածաբանական նկարագիր կ'առնէ: Պահանջը, որ նախապէս բնկերային ազատագրութեան մը կը միանայ ձեռք ձգել, կը դառնայ մշակութային եւ բարոյական ազատագրութեան մը փնտռում քր, փարութեան կրակելու, մտածութեան ձեւերու փնտրութեան մը, որ կ'ուզեն կինը իր բնին, իր երեխաներու խանձարութեան, «իր ամուսինին տունէն» ազատագրել: Այսինքն «դեղատատար» կնոջ մը յրացքէն դուրս ելլել, դեղատատար՝ իրբեւէ կին, մայր, պահապան, եւ այլն: Հոս կը գտնենք այն հոգեւոր—աստուածաբանական թեման, որ կնոջ անձին մէջ մարդարեւական նկարագիր մը կը տեսնէ: «Եթէ այս վերջինը (կինը) իր խորունկ բնութեան հոս աստարիւթ բլրայ, ան մարդկութեանը կրնայ ասոյջացնել եւ այս բնելով, ինքն իրեն համար սքանչելի փառք մը ապահովել»<sup>3</sup>, եթէ նոյնիսկ այս փառքին բնութեանը աստուածութեան անորոշ է:

Արեւմտաքր մէջ, վաթիստ նախան տարիները դրին սեռայնութեան կրակող սոս իրաւունքի մը հարցը, սեռայնութեանը կնոջ ազատագրութեան համար պայքարին տոնացքը դարձնելով: Կը սեպուի թէ այս ազատագրութեան ծնունդներու հաստատման նոր թեքնիքներով եւ

վիժումի արդէն վստահելի դարձած եւ օրինական թեր-  
նիքներով կ'իրադործուի: Այս ազատագրումը յատուկ  
է մանաւանդ ընկերութեան մը եւ մտածելակերպի մը  
որ ընկերային պայքարի մէջ ընդունուած «ազատա-  
գրում»ի ձեւերէն շատ հեռու է: Այսպէս, պաշտօնա-  
պէս, քրիստոնէութիւնը արդի ընկերութեան կողմէ  
մարդոց եւ մանաւանդ կիներուն տրուած վարուելա-  
կերպերը եւ միջոցները «ազատագրում»ներ չի նկա-  
տեր, ոչ ալ յառաջդիմութիւն: Յայտնու թեան անունով,  
մանաւանդ Ստեղծագործութեան աստուածաբանու-  
թեան մը մէջ, Եկեղեցին, առանց լսելու թէ յետամնաց  
կը դատուի, «կիներու ազատագրում» կոչուած երե-  
ւոյթին բարոյական կողմին արմատապէս կը հակա-  
դրուի: Այս խմատեւ թափախնա Կորիչեւային մտա-  
ծումը խօսուին է. «Երբ միւս կիներուն հետ արտաքսուե-  
ցայ, մեր շարժումին մասին շատ խօսեցան, հոս, թեր-  
թերու մէջ, եւ շատ յաճախ (մեր մասին) հերոսական  
բառեր դործածեցին: Բայց ճիշդ չէ: Հերոսութիւնը բան  
չ'արժէր: Ատիկա դիտցայ: Եւ դիտեմ թէ հերոսութիւնը  
մեղք մըն է: Հերոսութենէն կը վախճամ: Կը վախճամ  
այլախոհ ըլլալէ, բմրոստ ըլլալէ, գօրաւոր ըլլալէ: Իմ  
միակ ուժս, համեստութիւնս է: Համեստութիւնը,  
հերոսութեան հակառակն է»<sup>4</sup>: Ատիկա գայլիք կնոջ պայ-  
քարին ուղղութիւն եւ նկարագիր կու տայ, ինչպէս Անն  
Քարրը կ'ըսէ, պէտք է «քրիստոնէական մտածումը եւ  
էական հարստացնել»:

2) Հարցին եզրերը քրիստոնէական աւանդութեան  
մէջ

Քրիստոնէական մտածողութիւնը կը համարուի թէ  
կնոջ այժմէական պահանջը այրին հետ պարզ հաւատա-  
րութիւն մը ստանալու պահանջէն աւելին է, թէ եւ այս  
վերջինը իրապէս անյետաձգելի է: Այսպէս Անն Քարրի

Հաստատումը թէ ֆեմինիստ աստուածաբանութիւնը «մեր ժամանակի քրիստոնէութեան հրամցուած՝ իսկական շնորհք մըն է» հարցը հաւատարութեան, սեռային ազատութեան մակարդակէն տարբեր մակարդակի մը վրայ կը դնէ. ան կնոջ հարցը տեսնելու քրիստոնէական ձեւ մը կը ներկայացնէ, որ բարոյագիտութեան կարծիքներու եւ ընկերութեան մէջ քրիստոնեայի վարմունքներու գանադանութիւնը չ'անտեսէր: «Եթէ ֆեմինիզմը ձեռնոց մըն է, ան շնորհք մըն է նաեւ որ քրիստոնէութեան խոր ճշմարտութեան կ'առաջնորդէ: Ան մեծ նորոգութիւն մըն է», ըստ Անն Քարրի տեսակէտներուն<sup>5</sup>: Ասիկա նախ եւ առաջ քրիստոնէական ֆեմինիզմի մը հաստատումն է, բայց, քրիստոնէութեան գիրկին մէջ, ֆեմինիզմը նոյնքան պահանջատէր է քան ոչ—յարանուանական ուրիշ շրջագիծերու մէջ ուրիշ ֆեմինիզմներ. ֆեմինիստական գործունէութիւնը եւ փնտռումը կը բացայայտեն հետաքրքրութիւն մը որ յարանուանական սահմանները չի ճանշնար<sup>6</sup>:

Ամէն պարագայի տակ, այս քրիստոնէական ֆեմինիզմը ունի կնոջ յղացք մը, որ ճարտարարուեստի ժամանակաշրջանէն: Հաստատաւ եղող ֆեմինիզմի մը յատուկ է եւ որ աւելի կնոջ արժանապատուութիւնը կը փնտռէ. ան կը յայտարարէ թէ կինը պէտք է փնտռէ իմաստը եւ ազազայի իրական կեանքը, ուր կիները այլեւս տղամարդոց իրենց տէրերուն շուքին տակ պիտի չըլլան: Հարկ է ըսել թէ հայրատիրական ընկերութիւնը ոչ օրինականութիւն, ոչ ալ ապագայունի, որովհետեւ կինը այնտեղ չէ յարգուած իր ներկայացուցած արժէքին համար:

Դժուարութիւնը հոս կը կայանայ. արդեօք պէ՞տք է դատապարտել պատմութիւնը եւ գայն «վերաշինել», փոխելով ասոնց եւ անոնց միջեւ «ի սկզբանէ» եղող յարաբերութիւնները:

### բ) Իզակիան մօտեցում մը

Ասիկա մօտեցում մըն է, որ «կնոջ հարցը» կ'ուզէ դնել «կնոջմով» միայն, այսինքն տալ «կնոջ» պատասխանը, փոխանակ ինչո՞րք խեղաթիւ բերու այլ մարդու ու զխոսանկիւնով:

Այս իդէական մօտեցումը կրնայ նկատուիլ իբրեւ պատմութեան, կրօնքի, բնկերութեան մէջ գտնուող կնոջ կամ կրնորութեան վիճակին հաստատումը: Ասիկա տրամադիր է փոխելու այն գտումը որ գօրու որ սեռի եւ տկար սեռի միջեւ տանդական տարբերակումին վրայ հիմնուած է: Այս տարբերակումին դէմ պայքարը ա) մշակութային գիտնի վրայ կայացող պահանջներով կ'ըլլայ. հասնիլ իշխանութեան, գիտութեան, բարձր ուսման, եւ այլն. բ) բարոյական տիպի պահանջներով. անձնական ազատութեան իրաւունք՝ շարժելու, խօսելու, ընտրելու, որոշելու մինչեւ խել բնատանկան, սեռային գիտնի վրայ. գ) հոգի որ տիպի պահանջներով. ոչ գտում, ձեռնարկելու ազատութիւն, կրօնական զիրքերու հասնիլ, եւ այլն. դ) քաղաքական տիպի պահանջներով. հասնիլ վիճելու եւ որոշում տանելու, պատասխանատուութիւն ունենալու եւ ներկայացուցչական զիրքի. ե) բնկերային գիտնի վրայ պայքարիլ sexismէի դէմ, նոյն կացութեան մէջ գտնուող այլ մարդոց հաւասար վարձատրուելով, ազատօրէն մասնագիտութիւնը ընտրելով, եւ այլն: Այս պայքարը կը վերաբերի ամբողջ ընկերութեան, իր խորքով եւ մանրամասնութիւններով. ընկերային յարաբերութիւններու, լիզուական ձեւերու, մեթոտներու յղացքին մէջ, ինչպէս առօրեայ վարուելակերպին մէջ. հագուստներ (տես տարատի գործածութեան բերած յիդաշըջումը կնոջ մօտ), գանազան տիպի ընկերային փոխանակութիւններ, եւ այլն. ընկերութեան խել եւ իր հիմերուն

յղացքին մէջ. ամուսնութեան եւ սեռային ազատութեան հարցը, ծնունդներու հատումին եւ վիժումին իրաւունքը ձեռք բերել, ընտանիքին իրականութիւնը, մօր ինքնութիւնը եւ դերը, եւ այլն:

Այս իդէական մօտեցումը կը ներկայանայ միշտ ազատագրումի պայքարի մը եզրերով, որ մեծ նուաճումներ արձանագրած է այն ընկերութիւններուն մէջ, ուր ան պոյտ թիւն ունի. օրինակի համար, ընտրութեան իրաւունքը, շրջադայտ թեան իրաւունքը, մտաւորական դատարարական թեան ազատ որոշումը, եւ այլն: Այս ստացումաձեւերը ուրիշ ընկերութիւններու մէջ տակաւին չկան կիներու միտքին մէջ: Անն Քարրը հետեւեալ ձեռք կը բանաձեռէ այս երեւոյթը. «Միտքին աշխատելով, առաքեալները եւ մտաւորականները սկսան պատրաստել ինչ որ ազատագրումի աստուածարանութեան մէկ բաղկացուցիչ տարրը պիտի ըլլար: Իր սեւ եւ լատին—ամերիկացի աշխատակիցներունման, Ֆեմինիստ աստուածարանութիւնը կիներու շօշափելի փորձաստութեանէն (պիտակցութեան գարիշնում) կը մեկնի եւ արդարեւ թեան համար հասարական պայքար մը կը սեպուի եւ կ'ուզէ ստանալ Նիկեդիցիին եւ մտածողութեան կառուցներուն յեղաշրջումը, Աւետարանի գործնական հետեւողութիւններու հետ համընթաց»<sup>7</sup>:

Այսպիսի նուաճումներ ընկերութիւնները նոր հարցեր լուծելու մղեցին. սեռային ազատութեան իրաւունքը դէպի ծնունդներու հատման ազատութիւն եւ վիժումի ազատութիւն կ'առաջնորդէր, այս մէկն ալ երեխայի յղացումի ժամանակ սողմի տեղին եւ ինքնութեան հարցին կը տանէր, եւ այլն: Նաեւ կան ուրիշ հարցեր՝ գիտական գարդացումին աւելի յատուկ, ինչպիսին են արհեստական բեղմնաւորումը, ծննդականութեան գիտութիւնը (génétique) որ միայն արտաքինապէս «կնոջ

Հարց» էն դուրս կը դրուի, որովհետեւ կինը այս բոլոր խնդիրներուն կեդրոնը կը գտնուի: Փաստօրէն, Փեքինի Հաւաքին Նման խմբաւ որտե՞մը, 1995ին, այս Հարցերը լայնօրէն կ'արծարծէ, անդրադառնալով միայն «Կնոջ Հարց»ին:

Ուրեմն Կնոջ Հարցին խղական մօտեցումը ճանաչողութեան խնդրանք մըն է, դարերով մերժուած Հայրատիրական մշակոյթին կողմէ, ուր արական պատկերը տիրապեալող է, «կայսերական» բնատնիքին, բնկերութեան եւ կրօնքի մէջ: Այս մօտեցումը բաղխում յառաջ կը բերէ, որովհետեւ վերաւոր եւ պահանջատէր ազատութենէ մը կը սերի: Բայց այս Փեմինիզմը, այսինքն, Կնոջ անձին Համար պայքարը, բազմաթիւ երեսներուն, որովհետեւ ան տարրեր հիմունքներուն, թէ եւ շօշափելի պահանջները յաճախ նոյնն են ամենուր: Արդի նքները կը տարրերին, բառումանց, երբ խնդրոյ տարեկան «ամբողջական» Փեմինիզմ մըն է (ամէն բարոյական կամ կրօնական յղումէ զերծ), կամ յարանուանական կամ նոյնիսկ ազդեցին Փեմինիզմ մը (կարելի է խօսիլ ուսական, արեւմտեան, քրիստոնէական, աշխարհիկ կամ ոչ—յարանուանական, եւայլն, Փեմինիզմի մասին):

#### զ) Ֆեմինիստ աստուածաբանութիւն մը

Հոս Հարկ է հակիրճ խոստովանիլ թէ քրիստոնէական Փեմինիզմէն առաջ կայ կրօնական Փեմինիզմ մը, որ «Կնոջ Հարց»ը կը տեսնէ հաւատքի, Յայտնութեան կամ պարզապէս դերագանցութեան լոյսին տակ: Արդարեւ, բոլոր Փեմինիզմները աշխարհիկ չեն, ասոր համար անոնք հաւատքի անունով կը մերժեն բառ ուրիշներու «ազատագրող» ըսուած բարոյական մը: Վիժու-մը քրիստոնէական կրօնքի կողմէ դատապարտուած

է տակաւին, մինչդեռ որոշ Փեմինիզմ մը գտնի յառաջ-  
դիմութիւն մը նկատելով իրրեւ օրէնք արձանագրած  
է. անկլիքսան եկեղեցիի մէջ զարդացած իդական պա-  
հանջատիրութիւնը կիները քահանայական տաւրելու-  
թեան տարած է. բազմակնու թիւնը մասնաւոր չէ նկատուած  
խալամ կրօնքին կողմէ. որոշ ամբիկեան լնկերութիւն-  
ներ տեւակ մը «մայրատիրութիւն» ունին, եւ ալլն:  
Քրիստոնէական աստուածարանութեան մէջ նոյնիսկ,  
վերլուծումի տարրերու թիւնները յաճախ խոր են:  
Որովհետեւ Փեմինիզմը նաեւ աստուածարանական  
մասածողութեան գիտնի վրայ կը պայքարի մեզ առաջ-  
նորդելու համար «կնոջ եւ իր ճակատագրին» ճանա-  
չումին—վերաճանաչումին, ինչպէս Էտիթ Շթալն պիտի  
րաէ: Այսպէս Իւրա Վոն Պալթագար կը հաստատէ. «Կի-  
նը իրրեւ արարած բնականօրէն անձնական պատաս-  
խան (կին—ամուսին) ըլլալու կոչուած է... Կինը ամբող-  
ջութեամբ արդանդին մէջ է: Մայրութիւնը արարածը  
յատկանշող նշանն է»: ...Շանթալ Ամիոն կը պատաս-  
խանէ. «Սերմը հաւասարապէս ալլին եւ կնոջն է (...):  
Կինները իրենց ճակատագիրը կը տեսնեն միտքն ծնելուն  
մէջ, մարմնապէս կամ հոգեւորապէս»<sup>8</sup>: Այսպէս Փեմի-  
նիստ աստուածարանութիւնը պէտք է նաեւ իդական  
ըլլայ... ալլինքն ենթակային՝ կնոջ կողմէ արտայայ-  
տուած:

Երբ Փեմինիստ աստուածարանութեան մասին կը  
խօսինք, կը գտնուինք ընդարձակ կալուածի մը առջեւ,  
որ մէկ երես չունի միայն. որովհետեւ տարրեր կարծիք-  
ներ կան տարրեր հարցերու վերաբերեալ. օրինակ, քա-  
հանայութիւնը, կնոջ դերը ընտանիքին մէջ, սեռալին  
վարուելակերպը, եւ ալլն: Պէտք է հոս զանազանել  
քրիստոնէական Փեմինիզմը Փեմինիստ քրիստոնէու-  
թենէն: Որովհետեւ «կնոջ հարց»ին քրիստոնէական  
պատասխան տալով, պէտք է Փեմինիզմը չափել քրիս-

տոնէական արժեքափերով: «Մտահոգութիւնները խարսխուած են այն հակասութիւններուն մէջ, որ կիները քրիստոնէութեան եւ Եկեղեցիի մէջ կը փորձարկեն:

«Այս հաստատութիւնը, օրինակ, որոշ հաստատութեաներու եւ սկզբունքներու մէջ հաստատած է կիներու արժանաւորութիւնը եւ հաւասարութիւնը, թեյադրելով որ սեռային խտրութիւնը (discrimination sexuelle) վերցուի իր կայուածին եւ բնկերութեան մէջ. բայց ուրիշ հաստատութեաներու եւ սովորութիւններու մէջ, ան կը թուի հակադրուիլ կիներու դատին, զայն պղտոր եւ նոյնիսկ հակա—քրիստոնէական կը նկատէ, աւանդական քրիստոնէական արժեքներուն, եւ մանաւանդ այս վերջերս օճախին եւ ընտանիքին վնաս հասցնող:

«Հակասութիւն չկայ ոչ քրիստոնէական Փեմինիզմի, ոչ ալ Փեմինիստ քրիստոնէութեան մէջ:

«Կրնանք ուրեմն հաստատել թէ քրիստոնէութիւն եւ Փեմինիզմ ոչ միայն հակոտնեայ չեն, այլ իրականին մէջ իրարու ամբողջութեամբ կ'առնչուին ինչ կը վերաբերի ճշմարտութեան քրիստոնէական յղացքին:

«Եթէ Փեմինիզմը ձեռնոց կը նետէ քրիստոնէութեան դէմ, այդ «ձեռնոց»ը զօրաւոր շնորհք մըն է որ Եկեղեցին կը հրաւիրէ հաւատարիմ մնալու իր դերաւանց ճշմարտութեան, խորհրդանիշներու խորունկ խմատին,— իր կարեւոր աւանդութիւններուն մէջ—, եւ իր հաւատացեալներուն կէսէն աւելին նոր փորձառութեան»<sup>9</sup>:

Փեմինիստ աստուածաբանութիւնը հիմնուած է Յայտնութեան վրայ Մենդոց դիրքին մէջ մասնաւորապէս, նաեւ Նոր—կտակարանեան ուսմունքներու եւ Աւանդութեան վրայ, որոնք իրենք ալ մեծ հարցեր կը դնեն, որովհետեւ պատմականօրէն սկիզբ կ'առնեն

չատ հայրատիրական ընկերութեան մը եւ կրօնական սովորոյթներու մէջ: Բայց եւ այնպէս այս աստուածաբանութեան նպատակը ֆեմինիստ «սոցիալ»էն կը տարբերի, քանի իր նպատակն է «կնոջ հարց»ը հաստատել Յայտնութեան, այսինքն Ստեղծիչին յարաբերարար, եւ ցուցնել թէ ընկերային կեանքի մը կամ էկեղեցական սովորոյթի մը sexiste վիճակը որքան անարժէք է:

### Բ) ԿՆՈՋ ՀԱՐՑԻՆ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Եթէ քրիստոնէական պատասխանի մը մասին կը խօսինք, կը նշանակէ թէ ուրիշ պատասխաններ ալ կան, թէ՛ ամէն ֆեմինիստ աստուածաբանու թիւն անսոցամանօրէն քրիստոնէական չէ: Քրիստոնէական պատասխանը կու գայ Յայտնութեան, Արարչադործութեան թէ Փրկադործութեան աստուածաբանութեան մը: Այս շրջագիծէն ներս ան կը ծագի իրրեւ մտածում եւ կը բերէ իր պատասխանը, լուծումը, միջոցը: Ան միշտ ալ աստուածաբանութիւն մըն է, որովհետեւ հարցը արարչութեան եւ Աստուծոյ կողմէ մարդուն տրուած փրկութեան գեանքին վրայ կը դրուի, եւ այս խմբատով Կոյս—Մարիամը շատ առանձնաշնորհեալ տեղ մը կը գրաւէ, իրր նախատիպար ոչ թէ բարոյական կամ փիլիսոփայական խմբատով խոչ ալ մը, այլ շնորհքով իրադործուած կատարելութիւն մը՝ արարածին մէջ:

Բայց այս աստուածաբանական մտածումը գիտութիւնը, մարդկային գիտութիւնները՝ անդիտանար, եւ ուրեմն «կնոջ հարց»ին մասին եղող քրիստոնէական մտածողութիւնը ունի մարդաբանութիւն մը, այսինքն յայտնութեան «մարդկական» միջնորոշողը, որ աստուածաբանութեան մէջ կը խորհրդանշուի: